

Anna Sroka, Katarzyna Trofimowicz-Kalinowska

Zagadnienia radykalizmu politycznego i terroryzmu w strategiach bezpieczeństwa Polski i Hiszpanii po 2001 roku

SŁOWA KLUCZOWE:

terroryzm, radykalizm polityczny, strategie bezpieczeństwa

Wstęp

Od zamachu z 11 września 2001 na World Trade Center w Nowym Jorku kwestie terroryzmu i radykalizmu politycznego na stałe zagościły wśród czołowych zagrożeń współczesnego świata. Hiszpania od lat boryka się z terroryzmem ze strony ETA, stała się również ofiarą terroryzmu międzynarodowego w wyniku zamachów terrorystycznych przeprowadzonych przez fundamentalistów islamskich, w Madrycie 11 marca 2004 roku i w Barcelonie 17 i 18 sierpnia 2017 r. Ponadto bliskość Afryki Północnej oraz liczba imigrantów przybywających z tego regionu, wpływa na wzrost radykalizmu politycznego opartego na fundamentalizmie religijnym. W Polsce natomiast mamy do czynienia z niskim zagrożeniem atakami terrorystycznymi i samym radykalizmem. Można się spodziewać, że ta różnorodność natężenia zagrożeniami terrorystycznymi i eskalacji radykalizmu będzie miała swoje odzwierciedlenie w powstających aktach prawnych, regulujących powyższe kwestie, w tym w strategiach bezpieczeństwa. Należy mieć jednak na uwadze, że nie tylko stopień zagrożenia atakami terrorystycznymi i eskalacji ekstremizmu politycznego mają wpływ na tworzenie strategii bezpieczeństwa, lecz także cały szereg determinant o charakterze zewnętrznym, jak i wewnętrznym. Wśród nich można wymienić między innymi członkostwo w organi-

zaczach międzynarodowych, sojusze, trendy w legislacji czy też położenie geopolityczne i związane z tym klasyczne zagrożenia militarne (wojny)¹.

Celem pierwszej części niniejszego artykułu będzie analiza strategii bezpieczeństwa i innych dokumentów strategicznych Polski i Hiszpanii pod kątem wagi nadanej w nich zagadnieniu radykalizmu politycznego i terroryzmu. Dzięki temu oceniony zostanie wpływ tych zagrożeń na całość strategii bezpieczeństwa państwa. Przeanalizowany zostanie także wpływ wybranych uwarunkowań o charakterze międzynarodowym na kształt strategii bezpieczeństwa w badanych krajach. W dalszej części artykułu przeanalizowana zostanie korelacja między zmianami w uregulowaniach prawnych w zakresie terroryzmu i radykalizmu a wynikami sondaży opinii publicznej w Polsce i w Hiszpanii.

Taka konstrukcja badania pozwoli odpowiedzieć na następujące pytania: na ile zagrożenia związane z terroryzmem i radykalizmem politycznym stanowią czynnik kształtujący strategię bezpieczeństwa danego państwa? W jakim stopniu determinanty o charakterze zewnętrznym przyczyniły się do zmiany strategii bezpieczeństwa w obu krajach? Czy i w jakim stopniu zmiany w dokumentach strategicznych z zakresu bezpieczeństwa narodowego są odpowiedzią na wzrost poczucia zagrożenia terroryzmem i radykalizmem wśród obywateli Polski i Hiszpanii. Pierwsza z testowanych hipotez będzie zatem brzmiała następująco: z uwagi na większe zagrożenie terroryzmem i radykalizmem politycznym w Hiszpanii, aniżeli w Polsce, oba te zjawiska w większym stopniu wywierają wpływ na kształt strategii bezpieczeństwa w Hiszpanii niż w Polsce. Mając na uwadze podobne usytuowanie geopolityczne obu krajów, zakłada się, że wpływ czynników zewnętrznych na kształt dokumentów strategicznych w zakresie terroryzmu i radykalizmu będzie porównywalny w Polsce i w Hiszpanii. W Hiszpanii w większym stopniu aniżeli w Polsce, zmiany w regulacjach prawnych dotyczących kwestii terroryzmu i radykalizmu skorelowane są z wynikami opinii publicznej, za sprawą dużo wyższego poczucia zagrożenia ze strony terroryzmu. Za cezurę czasową w niniejszym artykule przyjęto datę 11 września 2001 r., a więc początek tzw. wojny z terroryzmem.

¹ Fragmenty poniższego artykułu ukazały się w języku angielskim pod tytułem *Terrorism and Political Radicalism in the Security Strategies of Poland and Spain versus Public Opinion*, [w:] A. Sroka, F. Castro-Rial Garrone, R. Dario Torres Kumbrian (red.) *Radicalism and Terrorism in the 21st Century*, Peter Lange, Frankfurt nad Menem 2017, s. 139–166.

Zagadnienie terroryzmu i radykalizmu w dokumentach strategicznych

Z uwagi na ograniczoną objętość artykułu, analizie nie zostanie poddany ogół legislacji odnoszącej się do walki z terroryzmem i radykalizmem, a jedynie strategie bezpieczeństwa narodowego oraz inne dokumenty strategiczne, które, z uwagi na swój deklaracyjny charakter, wyrażają stosunek władz państwowych do tego rodzaju zagrożeń. W tym miejscu warto dodać, iż ani w Polsce, ani w Hiszpanii, nie obowiązującej jedna ustawa w tej materii².

Polskie dokumenty strategiczne

W Polsce w latach 2001-2017 obowiązywały trzy strategie bezpieczeństwa narodowego. Powstanie pierwszej z nich w 2003 r.³ wiązało się z pojawieniem się nowych wyzwań i zagrożeń na arenie międzynarodowej oraz ze zmianą uwarunkowań bezpieczeństwa. Kluczowym czynnikiem był z pewnością zamach na World Trade Center z 11 września 2001 r. Sojusz z USA, członkostwo w NATO i planowane wejście do Unii Europejskiej wymagały zrewidowania i zaktualizowania polityki bezpieczeństwa Polski. Strategia ta miała jednak liczne słabości⁴, dlatego szybko przystąpiono do jej nowelizacji. Druga z polskich strategii powstała w 2007 r.⁵ i została dostosowana do Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa z 2003 r. oraz do założeń przyjętych na szczycie NATO w Rydze w 2006 r.⁶

Przyjęcie obecnie obowiązującej strategii w 2014 r.⁷ jest uznawane przez ekspertów za spóźnione w stosunku do dynamicznie zmieniającej się sytuacji międzynarodowej. Złożyły się na nią: wybuch wojny rosyjsko-gruzińskiej w 2008 r., zmiana polityki USA wobec Rosji i wycofanie się z projektu tarczy antyrakietowej w Polsce. Pracę nad nową strategią utrudniał zaostrzający się konflikt polityczny w kraju, pogłębiany przez

² Przepisy odnoszące się do działań antyterrorystycznych znajdują się przede wszystkim w kodeksach karnych oraz ustawach regulujących działania poszczególnych służb.

³ *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2003* (dalej: SBN RP 2003).

⁴ S. Koziej, A. Brzozowski, *25 lat polskiej strategii bezpieczeństwa*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, 2014, nr 30, s. 22–27.

⁵ *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2007* (dalej: SBN RP 2007).

⁶ S. Koziej, A. Brzozowski, *25 lat...*, s. 28–33.

⁷ *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2014* (dalej: SBN RP 2014).

katastrofę w Smoleńsku. W grudniu 2010 r. zarządzono przeprowadzenie Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego, którego prace zakończyły się we wrześniu 2012 r., a w 2013 r. wydano Białą Księgę Bezpieczeństwa Narodowego⁸. Wyniki przeglądu strategicznego stały się przyczynkiem do prac nad nową strategią. W tym czasie rozpoczął się również konflikt na Ukrainie⁹. Wpływ na powstanie nowej strategii bezpieczeństwa narodowego Polski miał również wzrost znaczenia cyberbezpieczeństwa (bezpieczeństwa cybernetycznego), a także obawy o bezpieczeństwo energetyczne kraju. Ponadto w ramach UE i NATO podjęto prace w zakresie koncepcji strategicznej i bezpieczeństwa. W 2010 r. przyjęto Strategię bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. W tym samym roku na szczycie w Lizbonie przyjęto nową Koncepcję Strategiczną NATO, która została zaktualizowana postanowieniami szczytu w Newport we wrześniu 2014 r.¹⁰

Poświęcenie większej uwagi zagadnieniu terroryzmu i ekstremizmu w SBN RP 2014 niż w poprzednich ma niewątpliwie związek z powstaniem tzw. państwa islamskiego, bardzo częstymi atakami terrorystycznymi na świecie oraz faktem, że choć na terenie Polski nie doszło do tej pory do takiego zamachu, to jednak m.in. w atakach w Madrycie, Londynie, Nowym Jorku czy na Bali zginęli obywatele Polski¹¹. Fala migracji, z którą boryka się obecnie Europa, stanowi ogromne wyzwanie w sferze bezpieczeństwa, a związek między imigracją a terroryzmem pokazują badania¹². Z podobnych powodów (zamachy terrorystyczne i fala migra-

⁸ *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2013*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego.

⁹ A. Jagnieża, *Nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego w obliczu kremlowskiego egzaminatora*, Defence24, 4.11.2014, <http://www.defence24.pl/nowa-strategia-bezpieczenstwa-narodowego-w-obliczu-kremlowskiego-egzaminatora> (5.03.2018).

¹⁰ T. Smura, *Szczyt NATO w Newport – powrót do podstaw?*, Defence24, 6.09.2014, <http://www.defence24.pl/szczyt-nato-w-newport-powrot-do-podstaw> (5.03.2018).

¹¹ J. Urbanowicz, *17 Polaków zginęło z rąk terrorystów islamskich podczas globalnej wojny z terroryzmem*, Polskie Radio 2015, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1402579,17-Polakow-zginelo-z-rak-terrorystow-islamskich-podczas-globalnej-wojny-z-terroryzmem>, (1.03.2018); *Narodowy Program Antyterrorystyczny na lata 2015–2019*, Uchwała nr 252 Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2014, s. 10.

¹² Raport Center for Economic Studies (CESifo), *The Effect of Migration on Terror – Made at Home or Imported from Abroad*, 2017, http://g9.gazetaprawna.pl/p/_wspolne/pliki/2980000/2980407-raport-cesifo.pdf (08.03.2018); Z. Parafianowicz, G. Osiecki, *Jaki jest związek migracji z terroryzmem? Niemcy obalają tabu*, forsal.pl 13.06.2017,

cji)¹³ jeszcze wyraźniejszy wzrost znaczenia zagadnienia terroryzmu dla bezpieczeństwa Polski prezentuje najnowsza Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej z 2017 r.¹⁴

Podobny do opisanego w SBN RP 2014 stosunek do problemu terroryzmu znajdziemy w Strategii Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022¹⁵. Strategia ta powstała z konieczności przygotowania, utrzymania i doskonalenia systemu bezpieczeństwa państwa¹⁶. Dokumentem wykonawczym do tej strategii jest uchwalony przez Radę Ministrów w grudniu 2014 r. Narodowy Program Antyterrorystyczny na lata 2015–2019¹⁷.

Coraz popularniejszym we współczesnym świecie kwestiom cyberbezpieczeństwa poświęcona została Doktryna Cyberbezpieczeństwa RP z 2015 r.¹⁸, a także Krajowe Ramy Polityki Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2017–2022¹⁹.

Syntetyczne ujęcie miejsca, jakie kwestia terroryzmu i ekstremizmu zajmuje w polskich dokumentach strategicznych, prezentuje tabela 1.

W przypadku tworzenia polskich strategii bezpieczeństwa narodowego wśród czynników zewnętrznych, kształtujących te dokumenty wymienić można przede wszystkim wpływ członkostwa w NATO i UE. Ich twórcy przywiązują również wielką wagę do zaangażowania USA w Europie. Czas powstania omawianych strategii trudno powiązać z konkretnym zamachem terrorystycznym, a raczej z ogólną zmianą sytuacji międzynarodowej, szczególnie po zamachu na 11 września 2001.

<http://forsal.pl/artykuly/1050291,jaki-jest-zwiazek-migracji-z-terroryzmem-raport-osrodka-cesifo.html> (8.03.2018).

¹³ Błaszczak: *Polska nie przedstawi deklaracji ws. przyjmowania uchodźców*. „Nie będę narażał Polaków”, 13.10.2017, <http://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2017-10-13/blaszczak-polska-nie-przedstawi-deklaracji-ws-przyjmowania-uchodzcow-nie-bede-narazal-polakow/> (8.03.2018).

¹⁴ *Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, maj 2017, http://www.mon.gov.pl/d/pliki/rozne/2017/05/KORP_DRUK_v03_mn2.pdf (8.03.2018).

¹⁵ *Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022*, Uchwała Nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r.

¹⁶ Tamże, s. 4.

¹⁷ *Narodowy Program Antyterrorystyczny...*

¹⁸ *Doktryna Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2015.

¹⁹ *Krajowe Ramy Polityki Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2017–2022*, uchwała nr 52/2017 Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2017 r.

Tabela 1

Zagadnienie Dokument	Rozdział lub podrozdział poświęcony terroryzmowi	Obok innych zagrożeń asymetrycznych (proliferacja BMR, przestępczość zorganizowana, państwa upadłe)	Wyzwanie z powodu członkostwa w NATO, UE, ONZ	Odpowiedzialność służb specjalnych, sił zbrojnych i innych za działania antyterrorystyczne	Inne
Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2003 r.	-	☑	☑	☑	<ul style="list-style-type: none"> Najpoważniejsze zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego; różny stopień zagrożenia dla różnych państw. Zagrożenie w kontekście dostępu do informacji niejawnych.
Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2007 r.	-	☑	☑	☑	<ul style="list-style-type: none"> Terroryzm międzynarodowy – zagrożenie dla Europy. Zapewnienie zdrowia obywateli poprzez przeciwdziałanie terroryzmowi radiacyjnemu, chemicznemu i bioterroryzmu.
Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022	-	☑	☑	☑	<ul style="list-style-type: none"> Najbardziej zagrożeni są obywatele przebywający w politycznie niestabilnych regionach i żołnierze uczestniczący w misjach.
Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej	☑	☑	☑	☑	<ul style="list-style-type: none"> Jedno z głównych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego. Cyberterroryzm. Rozproszenie legislacji antyterrorystycznej i środków walki z terroryzmem (ale istnieją odpowiednie zasoby). Konieczność budowy zintegrowanego i efektywnego systemu antyterrorystycznego. Badania opinii publicznej nt. zagrożeń bezpieczeństwa Polski.
Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2014 r.	-	☑	-	☑	<ul style="list-style-type: none"> Cyberzagrożenia, cyberterroryzm. Najbardziej zagrożeni są obywatele przebywający w politycznie niestabilnych regionach i żołnierze uczestniczący w misjach. Ataki przeprowadzane przez tzw. samotne wilki Konieczność wzmocnienia systemu antyterrorystycznego kraju. Związek między imigracją a terroryzmem.

Tabela 1 cd.

Zagadnienie Dokument	Rozdział lub podrozdział poświęcony terroryzmowi	Obok innych zagrożeń asymetrycznych (proliferacja BMR, przestępczość zorganizowana, państwa upadłe)	Wyzwanie z powodu członkostwa w NATO, UE, ONZ	Odpowiedzialność służb specjalnych, sił zbrojnych i innych za działania antyterrorystyczne	Inne
Narodowy Program Antyterrorystyczny na lata 2015–2019	Cały dokument	Dokument skupia się konkretnie na zagadnieniu terroryzmu	☑	☑	<ul style="list-style-type: none"> Szeroka diagnoza zjawiska terroryzmu w ujęciu krajowym i międzynarodowym. Diagnoza systemu antyterrorystycznego RP. Kategorie zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Spis regulacji prawnych dot. terroryzmu. Opis systemu antyterrorystycznego. Działania Polski w ramach współpracy międzynarodowej w zakresie zwalczania terroryzmu.
Doktryna Cyberbezpieczeństwa RP z 2015 r.	–	–	–	–	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje terrorystyczne i ekstremistyczne – źródło cyberzagrożeń. Cyberprzestrzeń to przestrzeń działania takich organizacji.
Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej 2017 r.	☑	☑	☑	–	<ul style="list-style-type: none"> Główne źródło zagrożenia – tzw. Państwo islamskie. Potencjalne zagrożenie atakiem terrorystycznym w Polsce
Krajowe Ramy Polityki Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2017–2022	☑	–	–	–	<ul style="list-style-type: none"> Jeden z celów szczegółowych polityki cyberbezpieczeństwa to zwiększanie zdolności do zwalczania cyberprzestępczości, w tym cyberszpiegostwa i zdarzeń o charakterze terrorystycznym, występującej w cyberprzestrzeni.

Źródło: opracowanie własne.

Część z dokumentów, szczególnie te odnośnie cyberbezpieczeństwa przyjmowane są jako odpowiedź na wyzwania współczesnego świata, inne w wyniku konieczności reorganizacji systemu bezpieczeństwa państwa. Szukając przyczyn aktualizacji dokumentów strategicznych, należy pamiętać również o zmianach ugrupowań sprawujących władzę w kraju.

Hiszpańskie dokumenty strategiczne

Władze Hiszpanii przyjęły do tej pory trzy strategie bezpieczeństwa narodowego, w 2011, 2013 i 2017 r. Wcześniej zagadnienia strategiczne były regulowane przede wszystkim w Dyrektywach Obrony Narodowej wydawanych co 4 lata od 1992 r.²⁰. Jednym z poruszanych tematów był oczywiście terroryzm. Już w przeprowadzonym w 2003 r. Strategicznym Przeglądzie Bezpieczeństwa zauważono, że po zamachu na World Trade Center terroryzm wysunął się na pierwszy plan wśród zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, a walka z nim stanowi zagadnienie kluczowe w strategii organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego²¹.

Pierwsza hiszpańska strategia bezpieczeństwa „Odpowiedzialność wszystkich” została zatwierdzona w 2011 r.²². Druga z hiszpańskich strategii „Wspólny projekt” powstała w maju 2013 r.²³. Obecnie obowiązująca strategia „Wspólny projekt wszystkich i dla wszystkich” została ogłoszona 1 grudnia 2017 r.²⁴

Pierwsza ze strategii stanowiła odpowiedź na dotychczasowy brak kompleksowej koncepcji strategicznej i skupianie się jedynie na militarnych aspektach bezpieczeństwa. Powstała pod wpływem podobnych dokumentów obowiązujących w sąsiednich krajach – Francji, Wielkiej Brytanii i Holandii, a także wzorem strategii bezpieczeństwa UE z 2003 r., co wskazuje na pewien trend w legislacji, jako na jedną z przyczyn przyjęcia strategii²⁵. Jako kolejny z czynników należy wymienić również powstanie na szczycie w Lizbonie nowej Koncepcji Strategicznej NATO²⁶. Na aktualizację strategii w 2013 r. z pewnością miały wpływ zmiany na are-

²⁰ Instituto Español de Estudios Estratégicos (dalej: IEEEE), *La Directiva de Defensa Nacional 2012*, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2012/DIEEEA35-2012_DDN_IEEE.pdf, s. 2 (1.03.2018).

²¹ *Revisión Estratégica de la Defensa 2003*, Ministerio de Defensa, <http://www.defensa.gob.es/Galerias/defensadocs/revision-estrategica.pdf>, s. 39 (1.03.2018).

²² *Estrategia Española de Seguridad 2011: Una responsabilidad de todos*, Gobierno de España, 2011 (dalej: EES 2011).

²³ *Estrategia de Seguridad Nacional 2013: Un proyecto compartido*, Presidencia del Gobierno, 2013 (dalej: ESN 2013).

²⁴ *Estrategia de Seguridad Nacional 2017: Un proyecto compartido de todos y para todos*, Presidencia del Gobierno, 2017 (dalej: ESN 2017).

²⁵ L. Mestres, *The long road to Spanish security strategy*, Notes Internacionals CIDOB, 2011, nr 39, https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionals/n1_39/the_long_road_to_spanish_security_strategy (1.03.2018).

²⁶ IEEEE, *Análisis comparativo de la Estrategia Española de Seguridad „Una responsabilidad de todos”*, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2011/DIEEEA17_2011EstrategiaEspanolaSeguridad.pdf, s. 3 (5.03.2018).

nie międzynarodowej, takie jak Arabska Wiosna, czy zmiana w strategicznych założeniach USA²⁷. Pojedyncze zamachy nie miały wpływu na aktualizację dokumentów.

W strategiach tych zagadnieniu terroryzmu poświęcono wiele miejsca. Przede wszystkim wymieniony jest on wśród najważniejszych zagrożeń. Poza odniesieniem się do terroryzmu w powiązaniu z takimi zagrożeniami asymetrycznymi, zagadnieniu temu poświęcone są osobne podrozdziały²⁸.

Kwestiom bezpieczeństwa energetycznego, gospodarczego, cybernetycznego poświęcono odrębne dokumenty, tj. Narodową Strategię Cyberbezpieczeństwa z 2013 r. i Narodową Strategię Bezpieczeństwa Energetycznego z 2015 r.²⁹. Dokumenty te stanowią rozwinięcie strategii bezpieczeństwa narodowego w zakresie bezpieczeństwa energetycznego i cybernetycznego – dziedzin, które są obecnie niezwykle istotnymi elementami bezpieczeństwa narodowego. Należy tu również wspomnieć o Narodowej Strategii Bezpieczeństwa Morskiego z 2013 r.³⁰, które jest priorytetem z uwagi na położenie geograficzne Hiszpanii.

Syntetyczne ujęcie miejsca, jakie kwestia terroryzmu i ekstremizmu zajmuje w hiszpańskich dokumentach strategicznych, prezentuje tabela 2.

Podsumowując, podobnie jak w przypadku Polski, przemożny wpływ na kształt strategii bezpieczeństwa Hiszpanii ma jej członkostwo w organizacjach międzynarodowych. Dużą rolę odgrywa postawa USA wobec sytuacji międzynarodowej. Z uwagi na położenie geograficzne wydarzenia w rejonie Morza Śródziemnego, takie jak Arabska Wiosna, nie pozostają bez echa w Hiszpanii, gdyż jej powiązania z krajami regionu są silne, a odległość nie pozwala na pozostanie obojętnym. Jest ona również jednym z krajów, które borykają się z falami nielegalnej imigracji i to już od lat. Jako jeden z czynników można wymienić również trendy w legislacji sąsiednich państw. Nie można również zapomnieć o wpływie polityki partii, która w danym momencie sprawuje władzę.

²⁷ M. Laborie Iglesias, *La Estrategia de Seguridad Nacional (Mayo 2013)*, 2013, nr 34, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2013/DIEEEA34-2013_EstrategiaSeguridadNacional-2013_MLI.pdf (5.03.2018).

²⁸ ESN 2013, s. 25–26; EES 2011, s. 49–52; ESN 2017, 2017, s. 58–60.

²⁹ *Estrategia de Ciberseguridad Nacional*, Presidencia del Gobierno, 2013; *Estrategia de Seguridad Energética Nacional*, Presidencia del Gobierno 2015.

³⁰ *Estrategia de Seguridad Marítima Nacional*, Presidencia del Gobierno, 2013.

Tabela 2

Zagadnienie Dokument	Rozdział lub podrozdział poświęcony terroryzmowi	Ujęcie zagadnienia terroryzmu i ekstremizmu
Dyrektywa Obrony Narodowej 2004 r.	–	<ul style="list-style-type: none"> – Asymetryczny wymiar terroryzmu. – W obliczu tego typu zagrożeń tradycyjna przewaga militarna nie spełnia swojej roli. – Walka z terroryzmem w ramach UE, NATO i OBWE.
Dyrektywa Obrony Narodowej 2008 r.	–	<ul style="list-style-type: none"> – Jedno z zagrożeń transnarodowych, obok przestępczości zorganizowanej i proliferacji BMR
Hiszpańska Strategia Bezpieczeństwa 2011 r.	<input checked="" type="checkbox"/>	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwiązania instytucjonalne i strategia działania w walce z terroryzmem. – Dwa rodzaje terroryzmu: ETA i dżihadystyczny (Al Kaida, Państwo Islamskie). – Wymieniono czynniki potęgujące zagrożenie terroryzmem. – Konkretnie działania w celu walki z terroryzmem. – Ideologie radykalne i ekstremistyczne mogą potęgować zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego.
Dyrektywa Obrony Narodowej 2012 r.	–	<ul style="list-style-type: none"> – Główne zagrożenie – kryzys gospodarczy – Oparcie bezpieczeństwa Hiszpanii na sojuszach i członkostwie w organizacjach międzynarodowych – Nie zwrócono uwagi na realne zagrożenie terroryzmem związanym z dżihadyzmem.
Strategia Bezpieczeństwa Narodowego 2013 r.	<input checked="" type="checkbox"/>	<ul style="list-style-type: none"> – Priorytetem rządu hiszpańskiego jest zapobieganie, uniemożliwianie działania i zwalczanie terrorystów. – Działania służb umożliwiły unieszkodliwienie ETA. – Główne zagrożenie – grupy dżihadystyczne. – Zagrożenie potęguje bliskość państw Sahelu i udział w walce ze światowym terroryzmem.
Narodowa Strategia Cyberbezpieczeństwa 2013 r.	–	<ul style="list-style-type: none"> – Jedno z głównych zagrożeń w cyberprzestrzeni – Cyberprzestrzeń dostarcza również możliwości do realizowania swoich celów przez terrorystów – Konieczność stworzenia zdolności systemu bezpieczeństwa do wykrywania i ścigania cyberprzestępstw.
Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Morskiego 2013 r.	<input checked="" type="checkbox"/>	<ul style="list-style-type: none"> – Terroryzm jest zagrożeniem dla stabilnej polityki morskiej, wraz z piractwem, nielegalną imigracją drogą morską, nielegalnym wykorzystaniem zasobów morskich czy proliferacją BMR. – Występuje w formie porwań statków pasażerskich, napadów na statki transportowe lub marynarki wojennej, które z kolei mogą być wykorzystywane do przeprowadzenia późniejszych zamachów na terytorium lądowym
Strategia Polityki Zagranicznej 2014 r.	<input checked="" type="checkbox"/>	<ul style="list-style-type: none"> – Terroryzm międzynarodowy to wynik globalizacji. – Do jego zwalczania konieczna jest współpraca społeczności międzynarodowej. – Jedno z zagrożeń transnarodowych.

Tabela 2 cd.

Zagadnienie Dokument	Rozdział lub podrozdział poświęcony terroryzmowi	Ujęcie zagadnienia terroryzmu i ekstremizmu
Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Energetycznego 2015 r.	–	<ul style="list-style-type: none"> – Grupy terrorystyczne mogą zagrozić dostawom surowców energetycznych – Ataki za pomocą sieci cybernetycznej mogą zagrozić sieci energetycznej kraju
Strategia Bezpieczeństwa Narodowego 2017 r.	<input checked="" type="checkbox"/>	<ul style="list-style-type: none"> – Największe zagrożenie – terroryzm dżihadystyczny, (istnienie tzw. państwa islamskiego i wracanie jego bojowników do Europy z Syrii czy Iraku). – Nowe metody przeprowadzania ataków. – Radykalizacja i werbowanie nowych członków do grup terrorystycznych za pomocą indoktrynacji. – Rozwój technologiczny sprzyja działalności i finansowaniu terrorystów. – Rodzimy terroryzm ETA przestał być problemem za sprawą zwycięstwa państwa prawa. – Walka z terroryzmem wraz z sojusznikami międzynarodowymi, szczególnie na forum UE

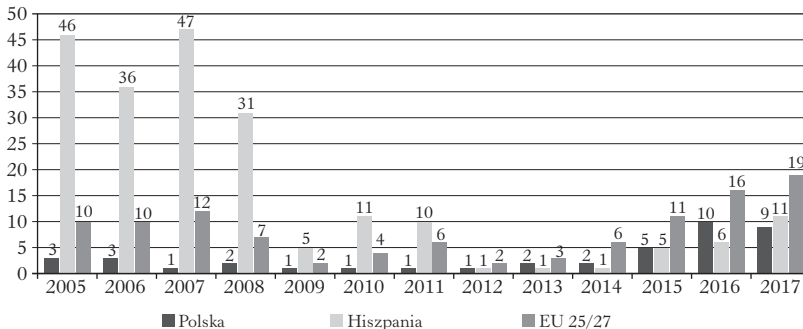
Źródło: opracowanie własne.

Strategie bezpieczeństwa a opinia publiczna

Czy przyjęcie strategii bezpieczeństwa i innych dokumentów odnoszących się do kwestii terroryzmu i radykalizmu jest w jakimś stopniu skorelowane z opinią publiczną? Czy powyższe zmiany w dokumentach strategicznych tworzących model bezpieczeństwa Polski i Hiszpanii stanowią odpowiedź na wzrost poczucia zagrożenia terroryzmem i radykalizmem wśród obu społeczeństw? Analizując wyniki Eurobarometru z lat 2005–2017, nie można tego jednoznacznie stwierdzić. Wyraźnie widać, że w latach 2005–2009 hiszpańscy respondenci odczuwali wyższe zagrożenie terroryzmem, aniżeli obywatele Polski. W roku 2005 aż 46% respondentów wskazało na terroryzm jako na jeden z dwóch najważniejszych problemów stojących przed Hiszpanią, podczas gdy tylko 3% respondentów z Polski było tego samego zdania, a średnia unijna kształtowała się na poziomie 10%. Podobnie było w roku 2006, z tą różnicą, iż hiszpańskich respondentów, którzy wskazali na problem terroryzmu było o 10% mniej aniżeli rok wcześniej, podczas gdy w przypadku Polski i średniej unijnej wskazania respondentów pozostały na takim samym poziomie. W roku 2007 aż 47% respondentów hiszpańskich wskazało na terroryzm jako na jeden z dwóch

najważniejszych problemów, podczas gdy w Polsce jedynie 1%, przy średniej unijnej na poziomie 12%. Także w roku 2008 liczba hiszpańskich respondentów wskazujących na problem terroryzmu była wysoka, gdyż kształtowała się na poziomie 31%, podczas gdy w Polsce wzrosła jedynie o 1%, a na poziomie średniej unijnej spadła do 7%. Począwszy od roku 2009 liczba hiszpańskich respondentów wskazujących na terroryzm jako jeden z dwóch najważniejszych problemów stojących przed ich krajem drastycznie spadała: w 2009 roku wyniosła 5%, w 2010 – 11%, w 2011 – 10%, w 2013 – 1%, w 2014 – 1%, w 2015 – 5%. W Polsce natomiast poza rokiem 2010 i 2011 były to wartości bardzo zbliżone do tych hiszpańskich: w 2009 – 1%, 2010 – 1%, 2012 – 1%, 2013 – 2%, 2014 – 2%, 2015 – 5%. Zatem w roku 2012 i 2015 wartości te były identyczne w Polsce i w Hiszpanii, podczas gdy w 2013 i 2014 nawet więcej respondentów w Polsce wskazało problem terroryzmu jako jeden z dwóch najważniejszych. W 2016 i 2017 roku w obu krajach wartości wzrosły, w Polsce kształtowały się na poziomie 10% i 9%, natomiast w Hiszpanii 6% i 11%.

Wykres 1. Dwa najważniejsze problemy, z jakimi boryka się aktualnie państwo



Źródło: opracowanie własne na podstawie: Standard Eurobarometer nr 63, maj 2005; nr 65 marzec 2006; nr 67, kwiecień 2007; nr 69, marzec 2008; nr 71, czerwiec 2009; nr 73, maj 2010; nr 75, maj 2011; nr 77, maj 2012; nr 79, maj 2013; nr 82, listopad 2014; nr 84, listopad 2015; nr 85, maj 2016; nr 87, maj 2017, w: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD15.03.2018>.

Analizując wyniki Eurobarometru odnośnie Polski, można zauważyć wzrost liczby respondentów w latach 2016 i 2017, którzy wskazali na terroryzm, jako jeden z dwóch głównych problemów stojących przed tym krajem. Należy jednak podkreślić, że w latach 2005–2017 procent ten wahał się między 1% a 10%, co sytuuje respondentów z Polski poniżej średniej unijnej (2%–19%). Gdy przyjrzymy się wynikom Eurobarometru zrealizowanego w Hiszpanii, bez trudu zauważymy, że począwszy

od 2009 r. w związku z wybuchem kryzysu gospodarczego Hiszpanie wskazywali na sytuację ekonomiczną oraz bezrobocie jako na dwa główne problemy stojące przed Hiszpanią. Zatem, dla obywateli Hiszpanii, największym wyzwaniem stojącym przed ich państwem były kwestie gospodarcze, a nie terroryzm. Co nie musi oznaczać, iż kwestie terroryzmu przestały być istotne dla nich, lecz jedynie to że nie znalazły się wśród dwóch najważniejszych problemów stojących przed Hiszpanią.

W większym stopniu obraz poczucia zagrożenia terroryzmem wśród respondentów w Polsce i w Hiszpanii odzwierciedlony jest w sondażach krajowych. Przy czym w Polsce odnaleźć można sondaże opinii publicznej, odnoszące się do kwestii terroryzmu i ogólnie pojętego bezpieczeństwa, podczas gdy w Hiszpanii do terroryzmu i radykalizmu politycznego w postaci ekstremizmu islamskiego, co utrudnia porównanie obu krajów. Ponadto zaskakującym może wydawać się fakt, iż w Hiszpanii brak jest badań dotyczących poczucia bezpieczeństwa czy oceny przygotowania władz państwowych i instytucji do przeciwdziałania atakom terrorystycznym. Nieliczne badania zrealizowane zostały przez państwowy *think tank* Real Instituto Elcano, nie zaś przez najbardziej prestiżową instytucję przeprowadzającą badania sondażowe Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS).

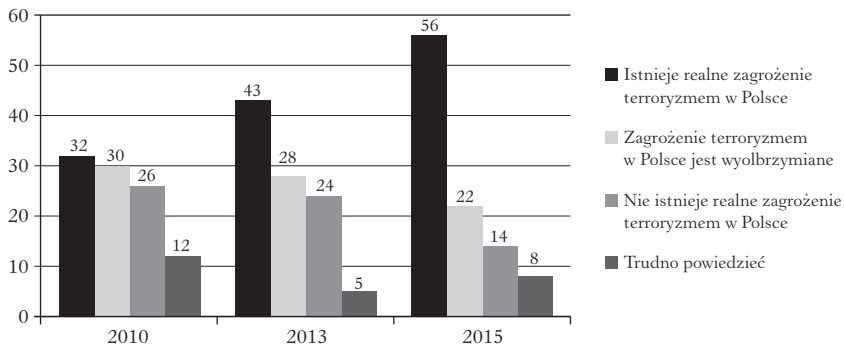
Opinia publiczna w Polsce wobec zagrożeń bezpieczeństwa

W Polsce zgodnie z wynikami badań CBOS-u, w 2010 r. 32% respondentów uważało, że istnieje realne zagrożenie terroryzmem w Polsce, w 2013 r. 43%, podczas gdy w marcu 2015 r. 56%, a w grudniu 2015 i w 2016 – 59%. Równocześnie malała liczba respondentów którzy uważali, że zagrożenie terroryzmem jest wyolbrzymiane lub że w ogóle nie istnieje, było to odpowiednio w 2010 r. 30% i 26%, w 2013 r. 28% i 24% oraz w marcu 2015 r. 22% i 14%, w grudniu 2015 i 2016 odpowiednio 21% oraz 12% i 13%. Zatem, porównując rosnący wzrost poczucia zagrożenia terroryzmem, można wysnuć wniosek, że kolejne zamiany w dokumentach strategicznych odnoszących się do bezpieczeństwa, w jakimś stopniu mogą być z tym skorelowane.

Gdy przyjrzymy się jednak odpowiedziom na pytanie: „Czy obojętnie obawia się Pan(i) ataków terrorystycznych czy też nie?” w innych badaniach przeprowadzonych przez CBOS, nie można potwierdzić tej tendencji. Analizując bowiem wyniki badań przeprowadzonych w latach 2001–2016, można stwierdzić, że osobiste poczucie zagrożenia respondentów utrzymuje się na podobnym poziomie, choć z tendencją wzro-

Wykres 2. Poglądy na temat zagrożeń terroryzmem w Polsce w latach 2010–2016

*Co jest najbliższe Pana/Pani poglądom na temat zagrożenia terroryzmem w Polsce?

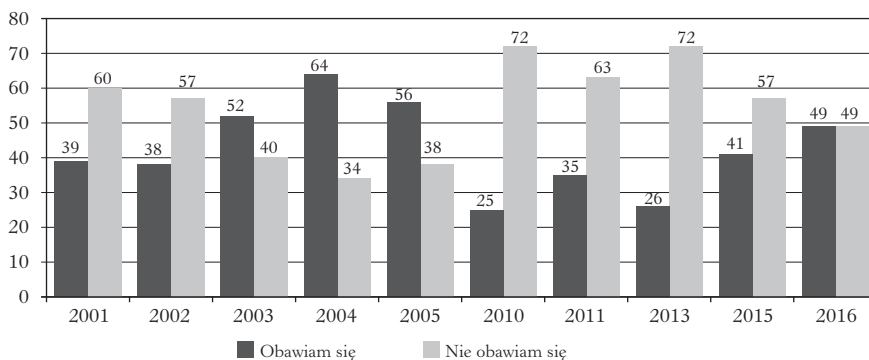


Źródło: Centrum Badań Opinii Społecznej (CBOS), *Zagrożenie terroryzmem po zamachach w Brukseli*, nr 65/2016, Warszawa kwiecień 2016, s. 2.

stową. W 2001 r. 39% ankietowanych stwierdziło, że obawia się ataków terrorystycznych, również w roku 2015 było podobnie, gdyż 41% wyraziło takie zdanie. W 2016 r., po zamachach w Brukseli, aż 49% respondentów wyraziło obawę tym zagrożeniem. Warto dodać, że w latach 2010 i 2013 Polacy czuli się najbezpieczniej, gdyż odpowiednio tylko 25% i 26% obawiało się ataków, podczas gdy w roku 2003, 2004 i 2005 liczba ta była największa – odpowiednio było to: 52%, 64% i 56%. Tak duży wzrost poczuciu zagrożenia atakami terrorystycznymi należy wiązać najprawdopodobniej z atakami terrorystycznymi, które miały miejsce w Europie.

Wykres 3. Osobiste obawy Polaków przed atakami terrorystycznymi w latach 2001–2016 (w %)

*Czy osobiście obawia się Pan(i) ataków terrorystycznych czy też nie?



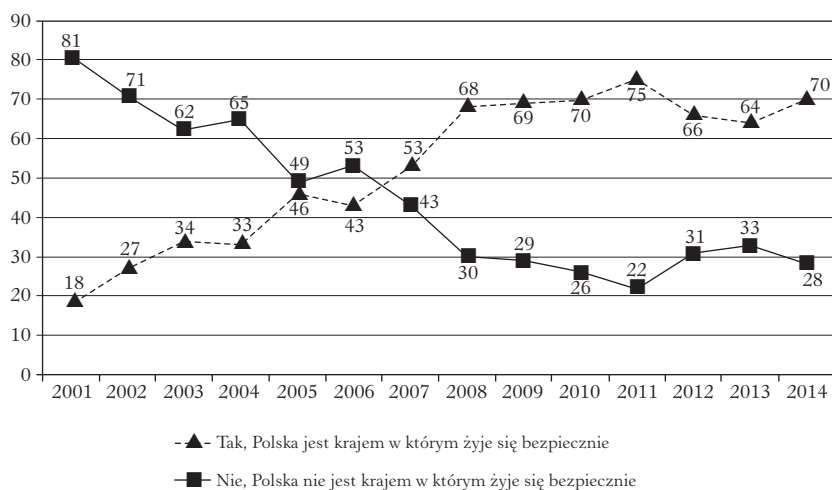
Źródło: CBOS, *Zagrożenie terroryzmem po zamachach w Brukseli*, nr 65/2016, Warszawa kwiecień 2016, s. 4.

Brak jest zatem korelacji między wynikami badań dotyczących zagrożenia terroryzmu w odniesieniu do państwa polskiego, z osobistymi obawami przed atakami terrorystycznymi. W większym stopniu spójne są wyniki badań dotyczących poczucia bezpieczeństwa z osobistym odczuciem zagrożeniami terrorystycznymi.

Podsumowując bowiem odpowiedzi na pytanie czy Polska jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie, można zauważyć tendencję wzrostową, a więc na przestrzeni ostatnich lat respondenci w coraz większym stopniu odpowiadali na to pytanie twierdząco. Analizując wykres 4 można zauważyć, iż Polacy postrzegają swój kraj jako coraz bardziej bezpieczny. W 2001 tylko 18% było zdania, że Polska jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie, podczas gdy aż 81% wyrażało przeciwną opinię. Natomiast w 2014 r. proporcje te były odwrotne, aż 70% respondentów odpowiedziało, że Polska jest krajem bezpiecznym, podczas gdy tylko 28% było przeciwnego zdania.

Wykres 4. Ewolucja poczucia bezpieczeństwa w Polsce w latach 2001–2014 (w %)

*Czy, Pana(i) zdaniem, Polska jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie?



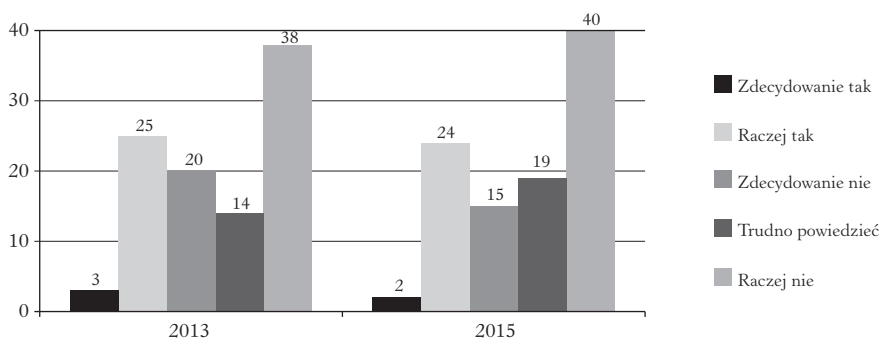
Źródło: CBOS, *Bezpieczeństwo publiczne*, nr BS/63/2013, Warszawa maj 2013, s. 3, *Opinie o bezpieczeństwie narodowym*, nr 18/2014, Warszawa luty 2014, s. 1.

Powyższe wyniki dowodzą, że na przestrzeni 14 lat poczucie bezpieczeństwa Polaków wzrosło. Wpływ na to może mieć cały szereg czynników, lecz nie ulega wątpliwości, iż gdyby Polacy byli silnie przekonani o zagrożeniu atakami terrorystycznymi, nie czuliby się tak bezpiecznie.

Tym bardziej, że zgodnie z kolejnymi wynikami sondaży publicznych nie najlepiej oceniają oni przygotowanie polskich władz i instytucji państwowych do zapobiegania atakom terrorystycznym. W 2013 r. 28% respondentów stwierdziło, że polskie władze i instytucje są dobrze przygotowane (suma odpowiedzi zdecydowanie tak i raczej tak), podczas gdy w 2015 – 26% i jeszcze mniej w 2016 r., bo jedynie 20%. Odpowiednio w tych samych latach 58%, 55%, 63% było zdania, że nie są dobrze przygotowane (suma odpowiedzi raczej nie i zdecydowanie nie).

Wykres 5. Opinie Polaków na temat przygotowania polskich władz, instytucji państwowych do zapobiegania atakom terrorystycznym w Polsce w latach 2013, 2015, 2016 (w %)

*Czy, Pana(i) zdaniem, polskie władze, instytucje państwowe są dobrze przygotowane do zapobiegania atakom terrorystycznym w Polsce?



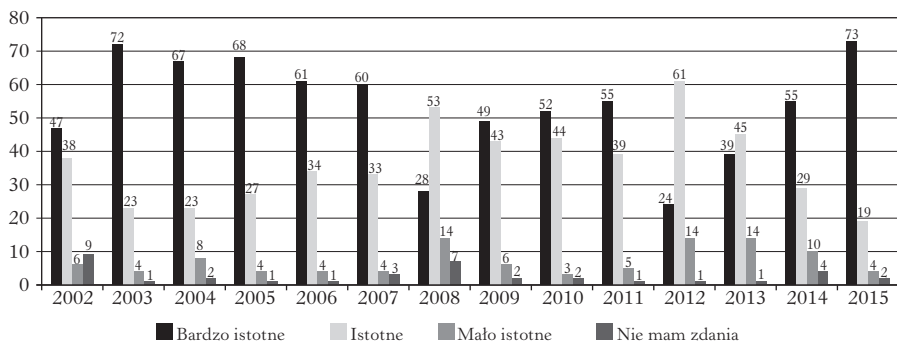
Źródło: CBOS, *Zagrożenie terroryzmem po zamachach w Brukseli*, nr 65/2016, s. 6.

Opinia publiczna w Hiszpanii wobec zagrożeń bezpieczeństwa

Tak jak już zostało wspomniane, w Hiszpanii mamy do czynienia z badaniami fragmentarycznymi na temat poczucia zagrożenia terroryzmem i radykalizmem politycznym. W latach 2004–2015 w sondażach przeprowadzonych przez Real Instituto Elcano pojawiło się pytanie, w którym respondenci mieli wskazać na największe zagrożenia, w tym terroryzm międzynarodowy, dla strategicznych interesów Hiszpanii. Respondenci hiszpańscy nie mieli wątpliwości co do wagi kwestii zagrożenia terrorystycznego (wykres 6). Gdy zsumujemy odpowiedzi wskazujące na to, że jest to „bardzo istotne zagrożenie” i „istotne zagrożenie”, okazuje się, że w latach 2002–2015 tego rodzaju odpowiedzi wahały się między 84% a 96% (2002 r. 85%, 2003 r. 95%, 2004 r. 90%, 2005 i 2006 r.

95%, 2007 r. 93%, 2008 r. 81%, 2009 r. 92%, 2010 r. 96%, 2011 r. 94%, 2012 r. 85%, 2013 r. 84%, 2014 r. 84%, 2015 r. 92%). Na podstawie wyników tego badania, bez cienia wątpliwości można stwierdzić, iż zagrożenie terrorystyczne jest postrzegane w Hiszpanii jako istotne.

Wykres 6. Społeczna percepcja zagrożenia terrorystycznego dla strategicznych interesów Hiszpanii w latach 2002–2015 (%)

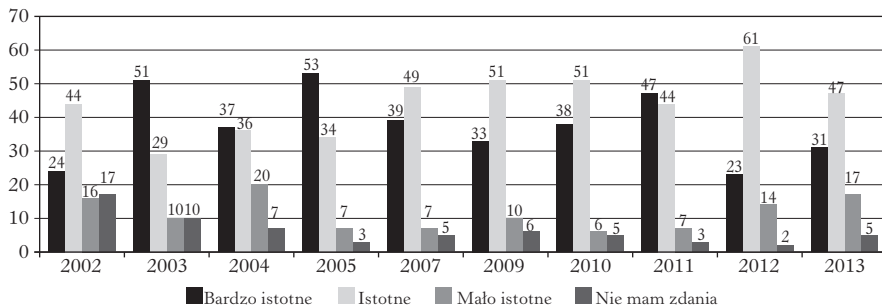


Źródło: Barómetro del Real Instituto Elcano (BRIE) listopad 2002, listopad 2003, marzec 2004, luty 2005, czerwiec 2006, czerwiec 2007, czerwiec 2008, lipiec 2009, marzec 2010, marzec 2011, kwiecień 2012, luty 2013; lipiec 2014, czerwiec 2015, [w:] <http://www.realinstitutoelcano.org/>.

Podobnie jest z wynikami badań dotyczącymi percepcji zagrożenia fundamentalizmem islamskim (wykres 7). Także i w tym przypadku wskazania na to zagrożenie są bardzo wysokie wśród respondentów, aczkolwiek nieco niższe aniżeli w przypadku terroryzmu międzynarodowego. W 2002 r. 68% respondentów stwierdziło, iż zagrożenie to jest „bardzo istotne” lub „istotne”, w kolejnych latach było to odpowiednio: 80%, 73%, 87%, 88%, 84%, 91%, 84%, 78%. Zatem w opinii społecznej społeczeństwa hiszpańskiego poziom poczucia zagrożeniem terrorystycznym i fundamentalizmem islamskim jest bardzo wysoki. Jest to spójne z podniesieniem w 2015 r. przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych poziomu zagrożenia atakami terrorystycznymi z 3 na 4, a więc przedostatniego w skali zagrożeń, co zostało ujęte w Planie Prewencji i Ochrony Antyterrorystycznej (*Plan de Prevención y Protección Antiterrorista*)³¹.

³¹ J.A. Rodríguez, *Los niveles de alerta antiterrorista en España y que suponen*, „El País” 26.06.2015, http://politica.elpais.com/politica/2015/06/26/actualidad/1435333317_728405.html, (5.03.2018).

Wykres 7. Społeczna percepcja zagrożenia fundamentalizmem islamskim dla strategicznych interesów Hiszpanii w latach 2002–2013 (%)



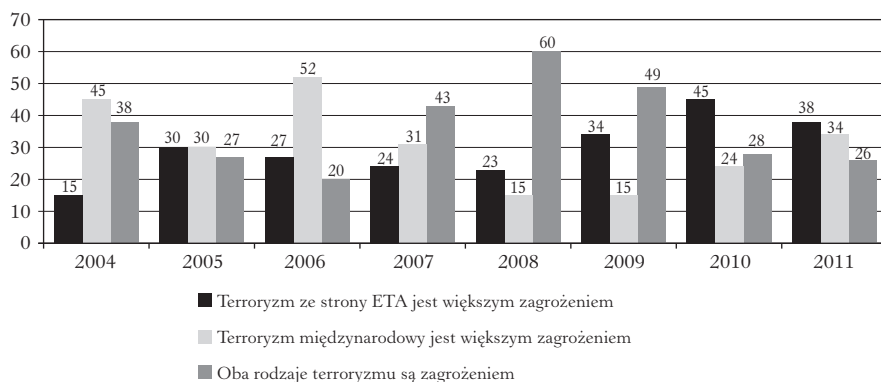
Źródło: Barómetro del Real Instituto Elcano (BRIE) listopad 2002, listopad 2003, marzec 2004, luty 2005, czerwiec 2007, lipiec 2009, marzec 2010, marzec 2011, kwiecień 2012, luty 2013, [w:] <http://www.realinstitutoelcano.org>.

Powyższe wyniki badań są także spójne z kolejnymi badaniami przeprowadzonymi przez Real Instituto Elcano, a dotyczącymi zagrożenia terroryzmem ze strony ETA i terroryzmem międzynarodowym, w domyśle islamskim. Na podstawie wyników badań można zauważyć, iż w latach następujących po zamachach z 11 marca 2004 r. respondenci wskazywali na terroryzm międzynarodowy jako ten, który najbardziej zagraża ich bezpieczeństwu, w roku 2004 odpowiedziało tak 45%, w 2005 30%, w 2006 aż 53%, w roku 2007 31%, następnie odsetek tego rodzaju odpowiedzi spadł w roku 2008 i 2009 do 15%, aby wzrosnąć ponownie w 2010 r. do 24% i w 2011 r. do 34%. Równocześnie odpowiedzi wskazujące na terroryzm ze strony ETA ulegały fluktuacji, w roku 2004 były na poziomie 15%, w 2005 r. wyniosły 30%, w 2006 r. 27%, w 2007 r. 24%, w 2008 r. 23%, w 2009 r. 34%, 2010 r. 45% i w 2011 r. 38%. Podobnie w przypadku odpowiedzi wskazującej na oba rodzaje terroryzmu niełatwo jest odczytać jakieś prawidłowości, gdyż w 2004 r. było takich odpowiedzi 38%, w 2005 r. 27%, w 2006 r. 20%, w 2007 r. 43%, w 2008 r. 60%, w 2009 r. 49%, 2010 r. 28% i w 2011 r. 26%. Jeżeli jednak dodamy kategorię „oba rodzaje terroryzmu są zagrożeniem” wówczas w przypadku terroryzmu międzynarodowego otrzymamy średnią na poziomie 67%, a w przypadku terroryzmu ze strony ETA 66%. Zatem z przedstawionych danych możemy wyczytać, iż terroryzm ze strony ETA nadal postrzegany był jako zagrożenie dla bezpieczeństwa, podobnie jak terroryzm międzynarodowy. Warto w tym miejscu dodać, że ostatnie tego rodzaju badanie przeprowadzone zostało w 2011 r., gdy ETA ogłosiła zawieszenie broni.

Brak zamachów ze strony ETA w ostatnich latach, przy równoczesnej wzmożonej aktywności fundamentalistów islamskich, mogłoby skutkować obecnie innymi wynikami badań.

Wykres 8. Ewolucja oceny zagrożenia terroryzmem ze strony ETA oraz terroryzmem międzynarodowym w latach 2004–2011 (%)

*Która zagrożenie jest większe Pana/Pani zdaniem to ze strony ETA czy terroryzmu międzynarodowego?



Źródło: Barómetro del Real Instituto Elcano (BRIE) czerwiec 2004, luty 2005, czerwiec 2006, grudzień 2007, czerwiec 2008, marzec–kwiecień 2009, marzec 2010, marzec 2011, [w:] <http://www.realinstitutoelcano.org>

Zatem w przypadku wyników badań Eurobarometru nie łatwo jest odczytać poziom poczucia zagrożenia terroryzmem, szczególnie w przypadku Hiszpanii, ze względu na specyfikę opisywanego badania w połączeniu z wybuchem kryzysu gospodarczego, który stał się udziałem tego kraju. W przypadku Polski, zadanie jest nieco łatwiejsze, terroryzm nie był i nie jest głównym problemem stojącym przed Polską zdaniem respondentów. Należy jednak dodać, iż za sprawą zamachów terrorystycznych w Europie w ostatnich dwóch latach, poczucie zagrożenia w obu krajach nieco wzrosło.

Zakończenie

Terroryzm i radykalizm stanowią jeden z czynników kształtujących strategię bezpieczeństwa w Polsce i Hiszpanii. Z uwagi na znacznie większe zagrożenie tymi zjawiskami w Hiszpanii niż w Polsce, zajmują one

ważniejsze miejsce w planowaniu strategicznym tego kraju, więcej miejsca poświęca się im w dokumentach strategicznych. Terroryzm wymieniany jest w hiszpańskich dokumentach jako jedno z głównych zagrożeń i to w dwóch wymiarach: rodzimym i międzynarodowym, przy czym problem terroryzmu ze strony ETA wydaje się być zażegnany na ten moment, w przeciwieństwie do terroryzmu islamskiego, który wręcz przybiera na sile w skali świata. W Polsce z uwagi na dużo niższe zagrożenie ze strony terroryzmu, zagadnienie to zajmuje zdecydowanie mniej miejsca w strategiach bezpieczeństwa, choć tendencja jest wzrostowa. Wymieniany jest on wraz z innymi rodzajami zagrożeń i zwykle w powiązaniu z nimi. W przypadku Polski niebezpieczeństwa ze strony terrorystów upatruje się przede wszystkim w stosunku do obywateli znajdujących się w niestabilnych regionach czy do żołnierzy odbywających misje zagraniczne, a nie dla samego terytorium Rzeczypospolitej, aczkolwiek najnowsza Koncepcja Obronna RP dopuszcza taką możliwość. Zatem można potwierdzić pierwszą z testowanych hipotez, z uwagi na większe zagrożenie terroryzmem i radykalizmem politycznym w Hiszpanii, aniżeli w Polsce, oba te zjawiska w większym stopniu wywierają wpływ na kształt strategii bezpieczeństwa w Hiszpanii niż w Polsce.

Bez trudu można także zauważyć wpływ na nowelizację strategii bezpieczeństwa w przypadku obu krajów czynników zewnętrznych, takich jak członkostwo w organizacjach międzynarodowych, działania tych organizacji na arenie międzynarodowej, stosunki z USA, a także, w mniejszym stopniu, trendy w legislacji najważniejszych państw regionu. Wpływy te są podobne w przypadku obu omawianych krajów. Zmiany w koncepcjach strategicznych NATO czy UE oddziałują na politykę bezpieczeństwa Polski i Hiszpanii w porównywalnym stopniu. Pewne różnice wynikają z odmiennego położenia geograficznego, innych sąsiadów, w związku z czym akcenty w strategiach inaczej się rozkładają – dla Polski kluczowe będą stosunki z Rosją, dla Hiszpanii sytuacja w regionie Morza Śródziemnego. Jednak już cyberzagrożenia, z uwagi na ich globalny charakter, oddziałują na oba państwa podobnie. Również polityka bezpieczeństwa energetycznego będzie nosiła cechy wspólne – oba państwa są wszak importerami surowców energetycznych. Potwierdzona w ten sposób została kolejna hipoteza, iż wpływ czynników zewnętrznych na kształt dokumentów strategicznych w zakresie terroryzmu i radykalizmu będzie porównywalny w Polsce i w Hiszpanii.

Co do zależności między zmianami w dokumentach strategicznych z zakresu bezpieczeństwa narodowego a wzrostem poczucia zagrożenia terroryzmem i radykalizmem wśród obywateli Polski i Hiszpanii, to nie

są one tak oczywiste. Hipoteza, że w Hiszpanii w większym stopniu aniżeli w Polsce, zmiany w regulacjach prawnych dotyczących kwestii terroryzmu i radykalizmu skorelowane są z wynikami opinii publicznej za sprawą dużo wyższego poczucia zagrożenia ze strony terroryzmu, jest jedynie częściowo prawdziwa. W przypadku Polski nie można dopatrzeć się zależności, iż zmiany w strategicznych dokumentach odnoszących się do bezpieczeństwa narodowego są skorelowane ze wzrostem poczucia zagrożenia terroryzmem, gdyż właściwie osobiste poczucie zagrożenia terroryzmem od lat utrzymuje się na podobnym poziomie, nie tłumaczy to zatem zmian, jakie zostały dokonane w dokumentach strategicznych. Polskie strategie bezpieczeństwa i inne dokumenty strategiczne nie powstały na skutek postrzegania kwestii terroryzmu w kategoriach największego wyzwania, które stało przed polskim państwem. W przypadku Hiszpanii, w niewielkim stopniu wzrosło poczucie zagrożenia terroryzmem i radykalizmem politycznym w postaci ekstremizmu islamskiego, co w większym stopniu może świadczyć o korelacji między wynikami sondaży opinii publicznej a zmianami w prawodawstwie hiszpańskim – w obecnych dokumentach większy nacisk kładziony jest na zagrożenie terroryzmem dżihadystycznym.

STRESZCZENIE

Celem niniejszego artykułu jest analiza strategii bezpieczeństwa i innych dokumentów strategicznych Polski i Hiszpanii pod kątem wagi nadanej w nich zagadnieniu radykalizmu politycznego i terroryzmu. Przeanalizowany został wpływ wybranych uwarunkowań o charakterze międzynarodowym na kształt strategii bezpieczeństwa w analizowanych krajach, oraz uwarunkowań wewnętrznych, w tym polskiej i hiszpańskiej opinii publicznej. Taka konstrukcja artykułu pozwoliła odpowiedzieć na następujące pytania: na ile zagrożenia związane z radykalizmem politycznym i terroryzmem stanowią czynnik kształtujący strategię bezpieczeństwa danego państwa oraz w jakim stopniu determinanty o charakterze zewnętrznym i ewnętrznym przyczyniły się do zmiany strategii bezpieczeństwa w obu krajach.

Anna Sroka, Katarzyna Trofimowicz-Kalinowska

THE QUESTION OF POLITICAL RADICALISM AND TERRORISM IN THE SECURITY STRATEGIES OF POLAND AND SPAIN AFTER 2001

The aim of this paper is an analysis of security strategies and other strategic documents of Poland and Spain examining the importance given in them to the question of political radicalism and terrorism. The influence of chosen international and internal factors on shape of the security strategy has been analyzed, among them the Polish and Spanish public opinion. Such a construction of the paper allowed us to answer to the following questions: to what extent the threat posed by political radicalism and terrorism influence the security strategy of the given country and to what extent external and internal factors contributed to the reform of the strategies in both countries.

KEY WORDS: *terrorism, political radicalism, security strategies*

Bibliografia

- Barómetro del Real Instituto Elcano (BRIE) listopad 2002, listopad 2003, marzec 2004, czerwiec 2004, luty 2005, czerwiec 2006, czerwiec 2007, grudzień 2007, czerwiec 2008, marzec–kwiecień 2009, lipiec 2009, marzec 2010, marzec 2011, kwiecień 2012, luty 2013; lipiec 2014, czerwiec 2015, [w:] <http://www.realinstitutoelcano.org/>.
- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2013*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013.
- Błaszczak: Polska nie przedstawi deklaracji ws. przyjmowania uchodźców. „Nie będę narażał Polaków”*, 13.10.2017, <http://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2017-10-13/blaszczak-polskanie-przedstawi-deklaracji-ws-przyjmowania-uchodzcow-nie-bede-narazal-polakow/> (8.03.2018).
- Centrum Badań Opinii Społecznej, *Bezpieczeństwo publiczne*, nr BS/63/2013, Warszawa 2013.
- Centrum Badań Opinii Społecznej, *Opinie o bezpieczeństwie narodowym*, nr 18/2014, Warszawa 2014.
- Centrum Badań Opinii Społecznej, *Zagrożenie terroryzmem*, nr 50/2015, Warszawa 2015.
- Centrum Badań Opinii Społecznej, *Zagrożenie terroryzmem po zamachach w Brukseli*, nr 65/2016, Warszawa 2016.
- Directiva de Defensa Nacional 1/2004*, Gobierno de España, 2004.
- Directiva de Defensa Nacional 1/2008*, Gobierno de España, 2008.
- Directiva de Defensa Nacional 1/2012*, Presidencia del Gobierno, 2012.
- Doktryna Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2015.
- Estrategia de Ciberseguridad Nacional*, Presidencia del Gobierno, 2013.
- Estrategia de Seguridad Energética Nacional*, Presidencia del Gobierno 2015.

- Estrategia de Seguridad Marítima Nacional*, Presidencia del Gobierno, 2013.
- Estrategia de Seguridad Nacional 2013: Un proyecto compartido*, Presidencia del Gobierno, 2013.
- Estrategia de Seguridad Nacional 2017: Un proyecto compartido de todos y para todos*, Presidencia del Gobierno, 2017.
- Estrategia Española de Seguridad 2011: Una responsabilidad de todos*, Gobierno de España, 2011.
- Instituto Español de Estudios Estratégicos, *Análisis comparativo de la Estrategia Española de Seguridad „Una responsabilidad de todos”*, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2011/DIEEEA17_2011EstrategiaEspanolaSeguridad.pdf (5.03.2018).
- Instituto Español de Estudios Estratégicos, *El contexto de elaboración de la Estrategia Española de Seguridad*, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/2010/DA-IEEE_02-2010_EL_CONTEXTO_DE_ELABORACION_DE_LA ESTRATEGIA ESPANOLA DE SEGURIDAD.pdf (5.03.2018).
- Instituto Español de Estudios Estratégicos, *La Directiva de Defensa Nacional 2012*, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2012/DIEEEA35-2012_DDN_IEEE.pdf (1.03.2018).
- Jagnieža A., *Nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego w obliczu kremłowskiiego egzaminatora*, *Defence24*, 4.11.2014, <http://www.defence24.pl/nowa-strategia-bezpieczenstwa-narodowego-w-obliczu-kremłowskiiego-egzaminatora> (5.03.2018).
- Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 2017.
- Koziej S., Brzozowski A., *25 lat polskiej strategii bezpieczeństwa*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, 2014, nr 30.
- Krajowe Ramy Polityki Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2017–2022*, uchwała nr 52/2017 Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2017 r.
- Laborie Iglesias M., *La Estrategia de Seguridad Nacional (Mayo 2013)*, 2013, nr 34, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2013/DIEEEA34-2013_EstrategiaSeguridadNacional-2013_MLI.pdf, s. 2 (5.03.2018).
- Mestres L., *The long road to Spanish security strategy*, *Notes Internacionales CIDOB*, 2011, nr 39, https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionales/n1_39/the_long_road_to_spanish_security_strategy (1.03.2018).
- Narodowy Program Antyterrorystyczny na lata 2015–2019*, Uchwała nr 252 Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2014.
- Parafianowicz Z., Osiecki G., *Jaki jest związek migracji z terroryzmem? Niemcy obalają tabu*, *forsal.pl* 13.06.2017, <http://forsal.pl/artykuly/1050291,jaki-jest-zwiazek-migracji-z-terroryzmem-raport-osrodka-cesifo.html> (8.03.2018).
- Raport Center for Economic Studies (CESifo), *The Effect of Migration on Terror – Made at Home or Imported from Abroad*, 2017, http://g9.gazetaprawna.pl/p/_wspolne/pliki/2980000/2980407-raport-cesifo.pdf (8.03.2018).
- Revisión Estratégica de la Defensa 2003*, Ministerio de Defensa, <http://www.defensa.gob.es/Galerias/defensadocs/revision-estrategica.pdf> (1.03.2018).
- Rodríguez J.A., *Los niveles de alerta antiterrorista en España y que suponen*, „El País” 26.06.2015, http://politica.elpais.com/politica/2015/06/26/actualidad/1435333317_728405.html, (5.03.2018).
- Smura T., *Szczyt NATO w Newport – powrót do podstaw?*, *Defence24*, 6.09.2014, <http://www.defence24.pl/szczyt-nato-w-newport-powrot-do-podstaw> (5.03.2018).

- Sroka A., Trofimowicz-Kalinowska K., *Terrorism and Political Radicalism in the Security Strategies of Poland and Spain versus Public Opinion*, [w:] Sroka A., Castro-Rial Garrone F., Dario Torres Kumbrian R. (red.), *Radicalism and Terrorism in the 21st Century*, Peter Lange, Frankfurt nad Menem 2017.
- Standard Eurobarometer nr 63, maj 2005; nr 65 marzec 2006; nr 67, kwiecień 2007; nr 69, marzec 2008; nr 71, czerwiec 2009; nr 73, maj 2010; nr 75, maj 2011; nr 77, maj 2012; nr 79, maj 2013; nr 82, listopad 2014; nr 84, listopad 2015, nr 85, maj 2016, nr 87, maj 2017, w: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD>, (15.03.2017).
- Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2003.*
- Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2007.*
- Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2014.*
- Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022*, Uchwała Nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r.
- Urbanowicz J., *17 Polaków zginęło z rąk terrorystów islamskich podczas globalnej wojny z terroryzmem*, Polskie Radio 2015, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1402579,17-Polakow-zginelo-z-rak-terrorystow-islamskich-podczas-globalnej-wojny-z-terroryzmem>, (1.03.2018).